

Rijksmuseum Expositie over staatlozen

Mensen die juridisch gezien niet bestaan

Zonder pas of land dat hem erkent kan een vluchteling geen bestaan opbouwen. Staatlozen verkeren in een bizar vacuüm, is te zien op de foto-expositie *Staatloos* in het Rijksmuseum.

Sophia Zürcher
AMSTERDAM

Achter in de tentoonstelling *Staatloos* hangt een grote foto van een flinke stapel papieren. Het is een deel van Mohameds dossier waarmee hij probeerde te bewijzen dat hij staatloos is, dat hij geen nationaliteit heeft. “Toen ik vroeg of ik foto’s mocht maken om te exposeren in het Rijksmuseum, grapte Mohamed dat hij met zijn dossier het hele museum zou kunnen bekleden,” zegt fotograaf Anoeke Stekete. Ze ontmoette Mohamed bij haar onderzoek naar het thema ‘staatloosheid’. De foto’s zijn nu te zien in het Rijksmuseum.

Ieder jaar vraagt het Rijksmuseum aan een Nederlandse fotograaf een actueel maatschappelijk onderwerp in beeld te brengen. Zo trok Carel van Hees in 2016 langs 24 scholen om een beeld te geven van het onderwijs, en legde Henk Wildschut in 2013 de voedselproductie in Nederland vast. Die onderwerpen waren nog relatief makkelijk uit te leggen vergeleken met het complexe thema waar Anoeke Stekete dit jaar voor is gevraagd: staatloosheid.

Mensen die staatloos, of stateloos, zijn, hebben geen nationaliteit. Ze hebben geen paspoort of identiteitsbewijs en kunnen dus niet legaal werken, geen huis huren, geen zorgverzekering afsluiten. Juridisch gezien bestaan deze mensen niet.

Mooi uitgelicht

Stekete kwam in contact met staatlozen via onder meer hulporganisaties als het Wereldhuis, de UNHCR (de vluchtelingenorganisatie van de Verenigde Naties) en advocaten. Mohamed ontmoette ze opvallend genoeg op Twitter; als activist treedt hij graag met zijn verhaal naar buiten. Hij en zijn familie zijn altijd staatloos geweest, omdat ze tot de Bedoen behoren, een bevolkingsgroep die niet wordt erkend door de regering in Koeweit.

“Hij kwam naar Nederland omdat hij hoopte dat de situatie voor staatlozen hier beter geregeld zou zijn, maar dat bleek totaal niet het geval. Je loopt hier juist direct vast in de bureaucratie als je geen nationaliteit hebt. Uiteindelijk heeft hij zijn staatloosheid kunnen aantonen, maar hij heeft jaren geprocedeerd om vervolgens op basis van die status een verblijfsvergunning te krijgen. Zonder succes. Op een moment is zijn advocaat een andere weg ingeslagen, en kreeg hij op basis van zijn homoseksualiteit binnen vijf weken een verblijfsvergunning.”

Niets aan zijn mooi uitgelichte portret verraadt dat Mohamed staatloos is. Stekete heeft lang nagedacht hoe ze het abstracte fenomeen staatloosheid in beeld kon brengen.

“Bij staatloosheid dacht ik in eerste instantie aan een anoniem persoon die verscholen in z’n hoodie ergens onder een brug leeft. Dat is natuurlijk een clichébeeld, precies wat ik niet wilde. Ik vind dat je dan mensen als slachtoffers neerzet. Ik wilde de onzichtbaren van de maatschappij juist pontificaal tonen: hier zijn ze! Daarom kijken deze mensen recht in de camera, en zijn de foto’s op groot formaat in het Rijksmuseum gepresenteerd.”

Slechts twee kinderen zijn op verzoek van hun

ouders anoniem gefotografeerd, uit angst dat ze misschien last krijgen van de publiciteit.

Om de portretten heen hangen foto’s van de plekken die een rol spelen in hun levens. Het detentiecentrum op Schiphol, een wachtkamer in Ter Apel. “Ik wilde het gevoel van het eindeloze wachten illustreren. Deze mensen mogen niets, hun leven staat stil.”

Kafkaëske situatie

Stekete fotografeerde niet alleen mensen die staatloos zijn, maar ook mensen die die status nog niet hebben kunnen bewijzen. Zij staan dan geregistreerd als ‘nationaliteit onbekend’, wat nog een flinke graad erger is. “Dat betekent dat je niet eens kunt aantonen dat je wel of geen nationaliteit hebt. Als staatloze kun je nog aanspraak maken op de meest basale mensenrechten... maar met ‘nationaliteit onbekend’ kun je geen kant op.”

“Alsof mens-zijn niet genoeg is om recht te hebben op bescherming. Ik kan zo boos worden, want je verwacht niet dat mensen zo zwaar tus-

→ **Boven: detentiecentrum Schiphol.**
Onder: de koffer van Ali.
FOTO’S ANOEKE STEKETE

Anoeke Stekete
De fotograaf (1974) legde de situatie vast van staatlozen die in Nederland verblijven.

‘Alsof mens-zijn niet genoeg is om recht te hebben op bescherming’

sen wal en schip kunnen vallen in zo’n ogenschijnlijk goed georganiseerd land als Nederland.”

Maar Nederland heeft vreemd genoeg geen officiële procedure om staatloosheid vast te stellen. Stekete kwam het afgelopen jaar de ene na de andere kafkaëske situatie tegen. Zo verlangt de overheid dat je je staatloosheid bewijst met documenten, maar dat is nou precies wat staatlozen niet hebben. Hoe bewijs je dat geen enkel land je erkent als staatsburger?

Steketes geëngageerde foto’s gaan vaak over individuen in vervreemdende situaties, en ook de omstandigheden waarin staatlozen verkeren zijn soms ronduit bizar. Ali’s advocaat hamert er al jaren op dat hij een kruimeltje bewijs moet krijgen dat hij uit de Palestijnse gebieden komt. “Ali vertelde zijn advocaat dat hij de Israëliëse autoriteiten had gebeld om te vragen of zij gegevens van hem hadden, want hij had daar ooit vastgezeten. Toen kreeg hij te horen dat hij was overleden. Waarop zijn advocaat vroeg of Ali zijn eigen overlijdensakte kon bemachtigen, want dan konden ze ieder geval bewijzen dat hij ooit bestaan heeft. Dat is toch krankzinnig?”

“Ik zou zo graag willen dat ik iets voor deze mensen kan doen, maar ik kan ze niet aan een verblijfsvergunning helpen. Het enige wat ik kan doen is hun verhaal voor het voetlicht brengen.”

Staatloos is t/m 7 januari 2018 te zien in de Philipsvleugel van het Rijksmuseum.
De bijbehorende publicatie *State of being* verschijnt bij nai010 uitgevers (€24,95).